

Ajuntament
de Barcelona

BARCELONA
CONTRA LA SOLEDAT ●

LA SOLEDAT EN ELS INFANTS

Ferran Casas

Autoria

Ferran Casas. Catedràtic de Psicologia Social i professor emèrit per la Universitat de Girona.

Tardor 2020

Projecte

Estratègia Municipal contra la Soledat 2020-2030
Regidoria d'Infància, Joventut, Persones Grans i Persones amb Discapacitat – Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI - Ajuntament de Barcelona

Edició

Direcció de Serveis a Infància, Joventut i Persones Grans
Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI
Ajuntament de Barcelona
Passeig de Sant Joan, 75 – Barcelona

©Ajuntament de Barcelona

Es permet la reproducció de les dades i la informació que prové de fonts municipals citant la seva procedència.
L'article és responsabilitat única del seu autor

La soledat en els infants

Ferran Casas

Catedràtic de Psicologia Social i professor
emèrit per la Universitat de Girona

Les persones que pateixen la soledat generalment fan poc soroll, i si són infants, encara menys. Sovint resulten invisibles a la societat i, per tant, els seus problemes i angoixes no són percebuts com a problemes socials. Quan un problema es considera “social”, la col·lectivitat assumeix que cal desplegar actuacions per tal que determinades persones no pateixin, i donen suport a noves polítiques públiques per millorar la situació d’aquestes persones. Però és clar, cal saber on són, cal fer-les visibles. Cal recopilar-ne dades, saber quantes són en cadascuna de les diferents circumstàncies, ja que les ajudes necessàries poden ser diferents. De vegades cal actuar amb celeritat per prevenir-ne conseqüències molt negatives, i no sempre la societat està disposada a posar recursos de manera ràpida per ajudar els qui menys en tenen. Força persones recelen d’ajudar-ne d’altres, perquè els perceben com a estranys.

La soledat dels infants és un problema individual, un problema familiar o un problema social? Entre nosaltres és un tema ben desconegut, i el desconeixement fa que sigui complex trobar solucions. Cal més debat social per analitzar les arrels de la problemàtica i per poder analitzar quines serien les possibles actuacions més eficients.

No és el mateix estar sol que sentir-se sol. Tampoc per als infants. Una cosa és un aïllament desitjat, i una altra és sentir que són els altres o les circumstàncies el que ens aïlla. Ens podem sentir sols enmig de molta gent si sentim que no signifiquem res per a aquelles persones, o si considerem que no tenim valor per a elles (la nostra autoestima és molt baixa). El sentiment d’aïllament surt d’una situació emocional interna, malgrat que de vegades, no sempre, hi ha circumstàncies externes objectives que poden fer créixer aquest sentiment (com ara no tenir pares, tenir-ne però no poder viure amb ells, haver estat assetjat pels companys, ser víctima de violència física, emocional o sexual, ser “diferent” de la majoria del teu entorn, com ara ser superdotat, estar en situació de discapacitat, ser autista, patir una malaltia rara, o ser repetidor a l’escola).

En el nostre imaginari col·lectiu, els infants pertanyen “a la vida privada de les famílies”. Els seus problemes no es consideren un afer públic, ni una responsabilitat de la col·lectivitat¹. Quan es parla dels “nostres avis”, moltes persones pensen en els avis del nostre país; quan es parla dels “nostres infants”, la majoria pensa en els seus fills, nets o nebots, no en la població infantil del país. La representació social majoritària al nostre entorn és que els infants són el conjunt dels “encara no adults”, i, per tant, encara no compten, encara no són com “nosaltres”, encara no cal prestar-los gaire atenció com a conjunt de població, perquè ja ens n’ocuparem demà, quan siguin grans, quan esdevinguin “els ciutadans del futur”^{2,3}. Aquesta paradoxa tan viva a la societat occidental fa que invisibilitzem a la població infantil i ens desinteressem per la seva situació, fins al punt de no recollir-ne ni estadístiques públiques detallades que ens permetin conèixer com està i com evoluciona, per prendre decisions polítiques escaients⁴.

Es pot patir aïllament físic o aïllament psicològic. El físic pot estar imposat per adults (no deixar-los sortir de casa o relacionar-se amb d’altres infants), o per les circumstàncies de vida (viure en àrees remotes, o en institucions més o menys tancades). El psicològic té a veure amb el rebuig i la manca d’estima per part dels altres. Malgrat que ha augmentat la sensibilitat social que pressiona per actuar davant la violència física i sexual contra els infants, encara n’hi ha poca davant les moltes formes de maltractament emocional i institucional.

En la infància i adolescència es va construir no sols una identitat personal, sinó també una **identitat social**. La identitat social està molt relacionada amb el **sentiment de pertinença**:

¹ CASAS, F. (1998). *Infancia: Perspectivas psicosociales*. Barcelona. Paidós. ISBN 84-493-0521-7

² CASAS, F. (2006). “Infancia y representaciones sociales”. *Política y Sociedad*, 43, 1, 27-42. ISSN: 1130-8001.

³ CASAS, F. (2006). Imatges socials de la infància. *RTS*, 179, desembre, 33-46. ISSN: 0212-7210.

⁴ CASAS, F. (2010). “Representaciones sociales que influyen en las políticas sociales de infancia y adolescencia en Europa”. *Revista Interuniversitaria de Pedagogía Social*, 17, Marzo, 15-28.

Tinc grups de familiars, d’amics, que m’accepten. Aquest sentiment de ser acceptat o acceptada ens fa sentir “com les altres persones”, que ens tenen en compte, que hi podem comptar, que ens respecten, que compartim visions del món amb elles.

La principal soledat d’un infant és la de **sentir-se exclòs o rebutjat dels grups de pertinença**. Un infant es pot sentir exclòs del grup familiar perquè sent que els pares, cuidadors o familiars més afins no l’escolten o no el tenen en compte, o perquè els germans el rebutgen o menyspreen. Es pot sentir exclòs del grup d’amics perquè els companys d’escola el deixen de banda, o en pateix assetjament de qualsevol altra mena, fins al punt de tenir la sensació de no tenir amics de qui pot rebre suport... La percepció de **manca de suport social** resulta angoixant. En cas de necessitar algun tipus d’ajuda, no sabrà a qui recórrer.

Hi ha circumstàncies del context de vida que comporten la **debilitació de les xarxes de suport social**. Una és el canvi d’escola o domicili, que sovint fa que no es pugui mantenir el contacte amb els amics. Una altra és no poder viure amb la pròpia família, ja sigui perquè els progenitors estan absents, han mort, estan a la presó, o perquè són maltractadors i la justícia els ha retirat la tutela dels fills. Molts d’aquests infants han de viure amb altres famílies, si tenen sort, i, si no, estan en centres residencials del sistema de protecció social a la infància, on no sempre hi ha la capacitat de compensar tots els dèficits afectius i relacionals que han patit. Els que viuen en centres residencials sovint acumulen diversos factors que els fan més vulnerables a la soledat (i també a molts altres problemes socials): han patit dificultats familiars greus, han estat separats de la seva família, i, en canviar d’escola, possiblement han perdut un curs escolar i ara són repetidors...

El rebuig també es pot viure per circumstàncies pròpies de les persones, com ara tenir una discapacitat, malaltia, o fins i tot una aparença considerada poc agradable pels altres. La manca de satisfacció amb la pròpia aparença física és un dels factors que més negativament impacta sobre el benestar

subjectiu dels adolescents, però també la manca de satisfacció amb l'escola. Els adults acostumem a pensar en l'escola com "un món". Però en la ment de molts infants, l'escola i la vida d'estudiant són dos mons: el món del aprenentatge (les notes, els professors, els exàmens), i el món de les relacions interpersonals (els amics, fer coses junts fins i tot fora de l'escola)⁵. Si un dels dos mons aporta moltes emocions negatives (com ara quan es pateix assetjament emocional, o quan es té la sensació que el mestre no et fa cas), l'infant mira de refugiar-se en l'altre, però si l'altre falla també, l'univers s'enfonsa. Les nostres escoles es caracteritzen per prestar molta atenció al primer món, i molt poca al segon. La importància d'aquest segon món creix amb l'edat, i es magnifica en l'adolescència.

Avui en dia, moltes relacions interpersonals es donen a través de les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC). Malgrat que pensem que pràcticament tothom hi té accés, a algunes llars els infants no tenen l'equipament per accedir a internet. Bo i tenint amics, un infant es pot sentir sol o sola simplement perquè no pot connectar-se amb els amics o amigues fora de les hores escolars, cosa més freqüent en època de confinaments, com s'està donant amb la covid-19.

Quan el sentiment de soledat és greu, hi ha riscos seriosos relacionats amb la salut mental, i de vegades fins i tot amb la salut física. En el cas dels infants, alguns d'aquests riscos poden implicar conseqüències per a tota la vida. La principal vulnerabilitat davant aquest risc es troba en determinats conjunts d'infants força identificats en la recerca

científica: els qui pateixen assetjament escolar, particularment l'emocional; els que són o han estat víctimes d'abusos o violència (física, emocional o sexual); els que viuen en centres residencials; els que estan en hospitalitzacions de llarga durada; els repetidors de curs escolar; els "diferents" de la majoria del seu entorn, com ara immigrants (sobretot els nouvinguts), superdotats, discapacitats (físics, psíquics o sensorials), autistes, amb problemes importants de salut o amb malalties rares.

Necessitem vacunes contra la soledat al nostre país. Per això cal incrementar:

- La visibilitat d'aquelles situacions que comporten sentiments de soledat greus entre els infants. Cal disposar de dades estadístiques proporcionades pels mateixos infants.
- La solidaritat amb els infants que pateixen situacions més vulnerables.
- L'activació de polítiques i actuacions socials que promoguin xarxes de suport social per a aquests infants.
- L'explicació i el debat sobre les representacions socials negatives que dificulten aquesta solidaritat i aquesta activació d'actuacions, per tal d'endegar el llarg procés d'un canvi global d'actituds vers la població infantil: els infants són **ciutadans de l'avui**.
- La promoció del benestar subjectiu escolar, familiar i comunitari de tots els infants del nostre país, per tal que ells i elles també puguin ser proactius en la cerca de solucions a aquest problema.

⁵ CASAS, F., & GONZÁLEZ-CARRASCO, M. (2017). "School: one world or two worlds? Children's perspectives". *Children and Youth Services Review*, 80, 157-170.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.06.054>

**BARCELONA
CONTRA
LA SOLEDAT**

barcelona.cat/soledat